

SIRÉNA 6

NOVÉ KLUBY - NOVÉ FANZINY

Současný stav v oblasti nově se tvořících sci-fi klubů je potěšující: těch „oficiálních“, resp. „registrovaných“ je něco přes dvacet, ale některé odhady mluví o padesátce i ještě vyšších číslech. Pochopitelně celá řada klubů se snaží prezentovat své myšlenky a názory ve vlastním časopise, a tak na jedinou nastává situace, kdy se objevují nové a nové tituly, které - byť ještě často nemají jasnou tvářnost a neobejdou se bez opisování - jsou fantastickým zpestřením celé SF scény a zároveň důkazem, že je mezi námi stále více lidí, kteří své nápady dokáží velice cílevědomě a dobře realizovat. Pominu-li nejrozšířenější, a většinou dobře známý fanzin větrnický, mám před sebou hned několik zajímavých titulů. Českobudějovický Ufík charakterizuje svou náplň jako „seznámení s nejslavnějšími světovými autory, i s pěknými povídkami, které jsou vcelku neznámé. Každému z vás dám možnost, aby ukázal, co je v něm skryto. Budu vás informovat o všem, co je v souvislosti se sci-fi v Československu nového. Je toho málo? Pak neváhejte a přispějte se svou troškou do mlýna. Uvítám povídky, články, recenze i jakoukoli pomoc.“

Prvé číslo uvádí výtvarnou soutěž (o nových soutěžích je zvláštní článek na dalších stranách), velice solidní portrét H. G. Wellse a pět dobrých povídek, z nichž připomenu třeba Kouzlo od Velikého Henry Slesara, další z řady postatomických příběhů, tentokrát ve formě kratičké anekdoty černého humoru: výprava bělochů uprchne před výbuchem na nedotčený ostrov, obývaný divochy. Geiger-Müllerův počítač, v očích divochů ovšem „cvakající kouzelná krabička“ cvaká, je-li namířena na bělochy, samotný ostrov je nedotčen. Běloši mají radost, a tím končí expozice příběhu, po níž jde všechno hezky ráz na ráz, ve čtyřech větách: „Bílí muži byli uctivě odvedeni do vsi, po příslušných obřadech popraveni, vykucháni a předloženi k jídlu. Po tři dny a noci oslavovali svou

moudrost tancem a ohněm. I oni se teď stali bohy. Kouzelné krabičky teď cvakaly i jim.“

SFK při TOS Hostivař ve svém pátém letošním čísle (s hezkou obálkou) prezentuje článek o Arthuru Clarkovi a především zajímavý seznam hypotéz, vysvětlující problematiku tunguzského meteoritu, které klub věnoval celé předchozí číslo.

Jedním z nejstarších fanzinů je teplický - a na jeho rozsahu i kvalitě je to znát: letošní dvanácté číslo obsahuje opět novou soutěž, pak životně důležitý seznam pseudonymů nejznámějších světových autorů žánru (dozvíte se třeba, že Henry Kuttner a Lewis Padgett jsou jeden chlap, a rozšíříte tak nepříliš bohatou českou bibliografii tohoto mistra třeba o kousek Chruščovi jsou borolové z Labyrintu; ale zjistíte, že třeba jen sám Kuttner se kromě toho podepisoval jako Lawrence O'Donnell apod.), najdete zde překlad Clarkova vyprávění o jeho nedávném pobytu v Sovětském svazu, dokonce křížovku a především kvalitní příspěvky. Jsou zde dva antifeministické kousky Zbyška Hlinky, jehož přímočarý způsob vyprávění se mi velice líbí, stejně jako autorský styl, jako vystřižený ze slabikáře: „Je přímo fantastické, jak během léta vyrostle z jednoho zrnka celá rostlina, která zplodí mnoho takových zrníček, ze kterých sama vyrostla.“ (Slepice) Z obou povídek Jiřího Karbusického je zřejmě lepší Skvrna, dobře pointované preludium na téma kosmických setkání a pochvalně lze mluvit i o dalších příspěvcích, mezi nimiž dominuje kroměřížský Stanislav Juhaňák, který tak dokazuje, že kromě rozjždění tamního zajímavého SFK má čas dobře a zajímavě psát. Na závěr alespoň zmínka o pardubickém Kočasu (účastníci Parconu 83 dostali jeho zvláštní číslo s vítěznými povídkami), což je časopis, zabývající se problémy svazácké organizace na VŠCHT, ale najde se tam místo i na sci-fi, např. na Laffertyho Sedm dní strachu, převzatých ze Světovky nebo na pět stránek s Asimovem.

Vlak do pekla; Albatros 1983, ed. Karavana sv. 162; il. Jarmila Jeriová; náklad 70 000 výtisků; druhé vydání.

Povídkové antologie jsou kořením sci-fi. Předně obsahují povídky nebo kratší novely - tedy útvary, kde nás autor nemůže ošidit planým rozprávěním, ale kde musí, musí a musí odhalit kvalitní nápad, musí jej podat plasticky, ale přitom tak, aby nenudil, a tedy skoro skicovitě a musí jej završit pointou, onou *conditio sine qua non*, která čtenáře uzemní, omráčí a umrtví a přinutí jej k hlasitému, opakovanému zvolání „Třikrát sláva Arpádu Feketemu, který napsal Strašlivou invazi z Marsu a Venuše!“ Forma povídky je navíc v antologii umocněna použitím různých způsobů náhledu na svět, konfrontací mystiků, srandistů i katastrofických pesimistů, což pochopitelně dost vehementně zabrání čtenářovu zívání. Vlak do pekla je takovou knihou. Vyšel právě již podruhé, a lze se jen divit, že se totéž nepříhodilo i jeho sestřičkám, namátkou třeba Tunnelu do pozítří nebo vlastně už Legendárním Labyrintu, když vezmeme v úvahu jen nejdůležitější případy. Určitě se mnou budete souhlasit, že znalost dobré zahraniční produkce je jednou z podmínek aspoň stejně dobré literatury made in Czechoslovakia. Editor Oldřich Černý vybíral pro vlak dobře. Všechny byly napsány v padesátých letech, což jsou pro SF léta zlatá - drtivá většina toho, co se nám dnes líbí, byla napsána právě v této dekádě, plus minus několik málo let a několik málo výjimek. Jde o období, kdy se SF - zprvu neuvědoměle, později zcela programově - odvrátila od dosavadního opojení vědou, které razili Gernsback na stránkách *Astounding* v domnění, že SF je vlastně nepatrně beletrizovaný prospekt k technickému zařízení. Pod vlivem šoku z hirošimské bomby se autoři hromadně odvracejí od technických problémů a zabývají se lidskou psychikou, nešvary současné společnosti a samozřejmě nebezpečím jaderné války. Často se jedná až o negaci vědy, což vedlo k zájmu o mystiku, kouzelnictví, pohádky, což se vše, jak víme, v soudobé SF mísí

takřka nezaškatulkovatelně. Výrazové prostředky SF však každopádně umožňují vyjádřit současné problémy natolik realisticky, jak to často - nechceme-li upadnout do teovitosti - s problémy zvládne tzv. krásná literatura. A tak se fantastika rozpadá do dvou směrů: na sice inteligentní, ale nezávazné hříčky, „čtení pro učitele matematiky“ a společensky angažovanou literaturu, která přestože se odehrává v daleké budoucnosti, mimo sluneční soustavu nebo mezi roboty, pojedná bezpochyby o nás, o dnešku, o našem světě. Děje-li se tak s humorem (často trpkým, ba černým), nemůže to být na škodu věci. To vše ve Vlaku je. Třeba Tennova povídka *Jdi na východ*, mladý muž, situovaná do USA po proběhnutí jaderné války. Jak se dá očekávat, jde zde všechno jinak: prakticky celý kontinent ovládají Indiáni, kteří nemilosrdně vytlačují bělochy z jejich území. Poslední zástupci americké vlády pak pochopitelně se svou misí nemohou uspět ani u siouxskeho náčelníka *Tři vodíkové bomby*, ani u jeho syna *Vydává mnoho záření*, zvláště když kmen odžibvejí v téže chvíli dobývá Manhattan. Poslední Američané nakonec vyplouvají na třech plachetnicích (paralela s Kolumbem) na východ, „k bájným zemím Evropy. To je aspoň místo, kde bílý muž může svobodně stát na svých nohou.“ (str. 72) V povídce *Tak už přestaň mávat* téma rukama vypráví Jack Finney příběh z války Severu proti Jihu, v němž se dva vojáci Unie vydávají do budoucnosti ukořistit letadlo, s jehož pomocí chtějí vyhrát válku. Vojevůdci se však nakonec rozhodnou stroj času nepoužít, protože „válka je peklo a nemá cenu, aby si lidé začali vymýšlet, jak ji ještě vylepšit.“ (str. 66) Vše je psáno výborným, nenapodobitelným stylem, což je ostatně nezbytnost a poznávací znak autorů angloamerické školy. A tak je Vlak přehlídkou hvězdných jmen a nositelů Huga. Růže pro Algernon Daniela Keyese je nádherný humanistický příběh, odkrývaný pohledem dementního Charlieho, který podstoupí operaci, díky již získá inteligenci, která je však pouze dočasná a má za následek neodvratnou

smrt - tento příběh je ozvláštněn právě vypravěčstvím Charlieho, jež odráží jeho stav, a tak jej následujeme od počátku, kdy se jeho písemný projev hemží pravopisnými chybami přes vrchol geniality, která s sebou nese i neschopnost komunikace, až k tragickému konci.

Poul Anderson pojmal svou Nejdlejší plavbu jako kosmickou báji, u níž sice nedokážeme přesně určit místo ani čas děje, ale zato pochopíme její hrdiny, kteří odmítnou možný kontakt s mnohem vyspělejší civilizací, neboť prostě nechtějí dary: na všechno chtějí přijít raději sami, i za cenu chyb a zbytečných odboček. U nás populární a hojně překládaný Kurt Vonnegut situuje děj své povídky Zítřa, pozítří, popozítří do budoucnosti vzdálené zhruba dvě stě let, kdy díky populační explozi a zcela vyčerpaným přírodním zdrojům se životní prostor lidí na Zemi zmenší na minimum. Desítky lidí se tísňí v maličkých bytech a svádí maličerné boje o právo spát na širokém gauči nebo dívat se na televizi. Zajímavý je Vonnegutův skeptický názor na perspektivy kosmických letů: „...nakonec se ukázalo, že je třeba něčeho dvakrát tak mohutného, než je největší mrakodrap v New Yorku, aby na Mars mohl být dopraven jediný osídlenec. A za dalších několik tri-lionů dolarů si s sebou může vzít ženu a psa.“ Názor samozřejmě dost poplatný své době, neznající jiné způsoby kosmické dopravy, než s pomocí raket na konvenční palivo. Nejvíce komplikované příběhy přímo podbízí tematika cestování v čase. Prolínání více časových rovin, jež místo aby tvořily hezky spořádanou, neměnnou přímku, jsou neuvěřitelně zašmodrchané, využil ve svém Chronoklasmu John Wyndham. Vypráví příběh vlastně od konce, a čtenář je - jako v detektivce - svědkem postupného odhalování faktů, jež mu autor naštěstí milostivě dopřává. Nelze se zastavit u všech povídek, protože jde vlastně o exhibici: Heinleina, Asimova, Sheckleyho, Roberta Blocha atd. Kromě stálíc jsou zde drobnými hříčkami zastoupeni také neznámí autoři, jako Albert Hernhutter, který ve svém Texaském týdnu rozvíjí absurdní motiv dvou prolínajících se prostorů a přesto, že zde pointa v pravém slova smyslu

chybí, resp. vyplývá v podstatě z dosavadního děje, čtenář je překvapen, jak by řekl Sandy Chabý Výraz. Či konečně miniatura Lidé jsou jiní od Alana Blocha, velice úsporná etuda na tolik frekventované, a přece nevyčerpatelné téma obtížnosti kontaktu různých forem života.

Ohňostroj nápadů, exhibice fantazie, konfrontace názorů, humor, lidskost, zdroj čtenářovy inspirace - to vše ve Vlaku najdete. Je ten náš svět správný? Vyvíjí se správným směrem? Je naše věda schopná dobrat se podstaty věcí? Tyhle a podobné otázky jsou v antologii seriózně předkládány.

Autoři na ně odpovídají různě, a totéž lze očekávat od čtenářů. I v tom je funkce antologií a funkce samotné SF: pomocí zdravé provokace a podněcení čtenářova zájmu hledat odpověď na otázky, jejichž řešení leží zdánlivě teprve v budoucnosti.

PK

Václav KLIČKA: Drion opouští Zemi; Albatros 1983, ed. Karavana sv. 161; il. Karel Příbyl, náklad 68 500, 1. vyd.

Počítám-li správně, je Kličkův Drion - po Blažkově Nejlepším století a Součkových Bozích Atlantidy - teprve třetím letošním románem domácí vědecké fantastiky. Už proto by se slušelo přivítat jej v tomto skromném triumvirátě a u toho zůstat, spokojeni s faktem, že je tu aspoň něco. Dost dobře to ale není možné, a každý čtenář knihy pochopí proč. Drion opouští Zemi je druhá Kličkova kniha vydaná v Československu. Jeho debutem (jinak publikuje především v Sovětském svazu) byl v roce 1981 Noční orel (Albatros v edici KOD, pod pseudonymem Alexandr Lomm). Je to jedna z mála knih, u nichž jsem bytostně přesvědčen, že zakládají nárok na trestní postih autora ve formě pokuty za ničení lesů (zcela zbytečně potištěný papír).

Noční orel pojednává o osudech sovětského partyzána Kožina, který při seskoku na území protektorátu zjistí, že umí létat. Jen tak. Jako správný hrdina je tím rozhodně překvapen méně než čtenáři, a takřka okamžitě začíná bít fašisty. (Klička tento zvláštní dar příliš nevysvětluje - jen letmo se zmiňuje o

zvláštních částicích - antigraevch - které to všechno zaviniily. Jeho přednost spíše než v objasňování spočívá v briskním ději, který má velice rychlý, byť trochu jednotvárný spád: Kozhin prostě bije fašisty. Tu zastřelí nacistického generála, tu vyhodí do povětří mu- niční sklad či vojenský vlak, tu při vzdušném souboji - čipera jeden! - přemůže tři stíhačky. Pouze závě- rečná operace - zničení nepřátelské divize - se mu nezdaří tak do pun- tíku: je při ní zraněn.

Již v této knize autor demonstruje svou metodu, spočívající v barvitým popisu děje, který neustále běží ku- předu, aniž by sebe méně klopýtnul o náznak psychologie či zasvěcenější charakteristiku. Kličkovi hrdinové jsou dvojrozměrné postavy bez chuti a zápachu. Pohybují se mezi extrémy: buď sláva a vyznamenání nebo smrt. Mluví jako podle šablony, jako na- programované stroje. Mechanické po- stavy působí i mechaničnost děje, takže nakonec i Kličkova doména, vy- loženě akční situace, jsou líčeny tak, jako na straně 186:

„...všude, kde se objevil, hřměly výbuchy, plály požáry a zůstávaly desítky mrtvol nepřátelských vojáků. Člověk by si myslel, že samo nebe trestá fašisty za jejich nelidskou krutost. Neznámo jak a odkud, prostě ze tmy, ze vzduchu, střílel někdo neviditelný ze samopalů německé ráže, házel granáty do štábů (...). Tak třeba jede vojenský vlak s muž- stvem a technikou na frontu. Trať je překontrolována a důkladně chráněna. A najednou vyšlehně sloup ohně, ozve se rachot a strašlivý výbuch burácí temnou nocí. Vlak se v plné jízdě řítí se svahu, vagony se mění v třísky, stovky vojáků nedojely na frontu a hynou v ešalonu.“

Je-li Noční orel naprostým neúspě- chem, nelze totéž říci o Kličkově druhé knize. Především zde nic není tak přímočaré a lapidární jako před- tím. Klička zde děj zauzlil a zkom- plikoval, a tak se díky autorově takřka dumasovské fabulaci musíme ubránit touze podat zde obsah knihy, neboť by byl prakticky stejně dlouhý jako kniha sama. Lze ji rozdělit do dvou částí: prvá je situovaná do so- větské Střední Asie 20. let, kde provádí výzkum expedice geologů.

Kraj je neustále ohrožován útoky ne- přátelských basmačů. Zčistajasna přistává v nehostinné pustině Drion - záhadné plavidlo z vesmíru, jehož pilotka Miel, vyslankyně velmi roz- vinuté civilizace, má zjistit, zda pozemšťané tvoří humánní rasu, či zda spějí k válce. V druhém případě pak má rozkaz podrobit je radikál- nímu opatření - deguolizaci - která změni jejich psychiku a zpomalí je- jich vývoj, takže nebezpečí války a násilí bude na vždy vyloučeno. Situ- ace se komplikuje díky útoku basmačů a řadě vzájemných nedorozumění, na- konec však k deguolizaci nedojde a Miel odlétá v Drionu, s českým vý- zkumníkem Václavem Jiskrou na pa- lubě.

V druhé části poznáváme podivuhodnou vlast Miel Ortomirán, kde spor o de- guolizaci Země pokračuje. Nakonec je nebezpečí zažehnáno, s pomocí Vác- lava Jiskry se Ortomiránci vymaní z nadvlády obřího počítače a Jiskra se ožení s Miel. Pak se vrací na Zemi, ale při návratu zahyne.

Na celém románě si cením především některých motivů z druhého dílu - nápaditých popisů flóry a fauny na planetě Fabiola, jakož i zajímavých úvah o životním prostředí nebo o ge- niálním počítači Omnimentu. Proti těmto pestrým a nápaditým obrazům je celá první část střížená dle tradič- ních dobrodružných schémat, fádni a bezvýrazná, což je ještě umocněno nešťastným Kličkovým zvykem každý posun v ději ještě několikrát zopa- kovat a přežvýkat v rozhovorech ak- tērů příběhu. Jakákoliv událost, k níž v knize dojde, má za následek, že se geologové sejdou a podrobně si o ní vyprávějí. Nuda čtenáře je pak zcela na místě, protože namísto He- mingwayem žádaného zobrazení pouhé sedminy ledovce (tj. toho, co autor o dané věci ví) zde máme ledovec celý, a hned v několika věrných ko- piích. Klička, stejně jako v Nočním orlovi, nepíše vlastně literaturu, ale deník, a tak se jen velice ob- tížně dokáže překlenout přes nepod- statné pasáže: pravidlem je, že velice důkladně a bez jediné vyne- chávky popisuje slovo za slovem celý vývoj situace, i když to naprosto není nutné.

Znovu se rovněž ukázala Kličkova ne- šikovnost při charakterizaci jednot- livých hrdinů. Znovu jde o plakátové

typy, které nemají nic společného se skutečnými lidmi. Klička nevynechá jedinou příležitost, aby je čtenáři ještě více nezprotivil. Z mnoha příkladů alespoň jeden: Jiskra a Ortomiránec Guatil mají vykopat jámu, Guatilovi to nejde. Přichází Václav Jiskra: „Jsi moc rozmazlený, Guatile. Podívej se, jak na to chodíme u nás v Čechách. U nás se, chlapečku, musí nějak makat. Pust' mě k tomu!“ řekl Jiskra a postavil se ke kopci se svým strojem. Nastavil ho, spustil, a aby zahnal bolest, začal hlasitě zpívat českou lidovou. Guatil ho chvíli s obdivem pozoroval, pak popadl svůj stroj a spustil ho také. A také k tomu zpíval svou suriulanskou.“ Kličkova snaha při prezentaci hrdinů se míjí svým účinkem, postavy se autorovi vymykají z rukou a hrdinové jsou čtenářem chápáni zcela jinak, než autor zamýšlel. To je případ komtura Arkase či Mielina otce Lagreema v posledních kapitolách knihy, ale třeba i naprosto nepřijemného a chorobně podezřívavého četaře Lapina na jejím počátku.

Výsledkem je pak dobrodružný příběh, střížený dle starých Burrougsových schémat: kdybychom zde zaměnili jména a některé místopisné reálie, vznikl by typický produkt americké konzumní literatury dvacátých let, obsahující vše nepostradatelné: všeho schopného hrdinu, který dokáže příležitostně spasit lidstvo i galaxii, éterickou dívenku po jeho boku i barvitě reálie, to vše samozřejmě na úkor logiky a věrohodnosti příběhu. Klička přitom obvykle zauzluje děj zbytečně, třeba nesmyslným zaváděním desítek nových slov a pojmů - milkoj, guola, fistalok, druing, riol, stanor, ergon, oran a mnoho dalších - čtenář jejich smysl zapomene hned poté, co jej Klička pracně vysvětlí.

Kličkova dobrodružná sci-fi tak sotva dokáže zaujmout něčím hlubším než neustálými dějovými zvraty a sotva tedy zanechá ve čtenářově mysli trvalejší stopu. Její autor by neměl zapomínat, že i v SF je nutno dodržovat logiku příběhu, ba dokonce že fantastika jako žánr má svébytnou logiku vlastní, kterou se v žádném případě nevyplatí porušovat.

N O V É K N I H Y
(AŽ NEBUDETE VĚDĚT, NA CO DO KINA)

Termínem „nejnákladnější film všech dob“ (už zase!) prý je označován nový americký film Duna, který „v duchu pochybné hollywoodské tradice kombinuje science fiction s mystikou. Děj se odehrává na vzdálené planetě, kde žijí - podle reklamy - 'kočovní bojovníci a ohromní červi'. Kromě jiných hrají Max von Sydow a Kyle Max Lachlan, nově příchozí z divadelní oblasti; něžné pohlaví zastupuje Silvana Manganová, režie David Lynch.“ Potud časopis Kino. Pro zájemce odkazujeme na Světovou literaturu, č. 6/81, která přinesla medailon Franka Herberta, autora románu Duna, se dvěma povídkami, znamenitou Zásobou semen a slabším Výborem celku.

Další pesimistický film z naší budoucnosti režíruje Walter Hill. Film je situován do 21. století, kdy „svět kupodivu vypadá jako kolem roku 1950.“ Hlavní roli „muže beze jména, který se vynoří z neznáma“ hraje Michael Pare.

A do třetice: SF film Zvláštní bulletin, vysílaný televizní společností NBC zobrazil řádění teroristů v městě Charlestonu v Jižní Karolíně, kteří terorizují město hrozbou, že nechají vybuchnout atomovou bombu. Inscenace byla natolik přesvědčivá, že se opakovala masová hysterie jako při rozhlasovém vysílání Wellsovy Války světů na konci 30. let (v drammatizaci Orsona Wellse); i tentokrát vznikla panika mezi diváky, kteří se cítili ohroženi. (Kino, Scéna)

N O V É S O U T Ě Ž E
(AŽ NEBUDETE VĚDĚT, KAM POSLAT)

IV. ROČNÍK SOUTĚŽE O CENU KARLA ČAPKA byl vyhlášen v č. 43 Mladého světa a poté i v dalším tisku. Podmínky jsou tyto: Povídky (ve 3 kopiích, normovaný strojopis) nutno zaslat do 31.1.1984 na adresu SFK Pardubice, Studentská 200, 530 09 Pardubice. Výsledky budou vyhlášeny opět v dubnu na dalším PARCONU. Příspěvky nemají být podepsané, na zvláštní papír nutno uvést jméno, adresu, rodné číslo, povolání, vzdělání, dosavadní publikaci. Příspěvky se nevracejí.

Klub SF při ODPM v Šumperku vyhlásil soutěž O ŠUMPERSKÝ LÉTAJÍCÍ TALÍŘ (ŠULÉT). Má 3 kategorie: literární

(max. 3 příspěvky po max. 5 stranách, každý příspěvek musí být psán strojem dle ČSN, nutné 3 kopie; pouze povídky), výtvarnou (lib. výtvarné dílo - kresba, grafika, karkatura, plastika, socha, atd., max. 5 věcí, z nichž každá musí být opatřena názvem) a fotografickou (max. 5 fotografií a 2 soubory zase po max. 5 snímcích, formát 18 x 24 nebo 13 x 18, téma: SF kolem nás - neobvyklé pohledy na obyčejné věci a situace fanouška SF literatury).

SFK České Budějovice vyhlásil výtvarnou soutěž o Ufíkovu cenu, a to pro 3 kategorie: 1) ilustrace k lib. SF povídce (jednobarevně, formát A 4, opatřit názvem povídky + jejího autora); 2) kresba, malba, grafika na téma „Člověk a vesmír“ (A 4 - A 3); 3) SF humor (černobíle, pokud možno tuší, formát A 5). V každém okruhu smí mít soutěžící nejvíce 3 práce. Na zadní stranu čtvrtky nutno uvést jméno a adresu soutěžícího, číslo soutěžního okruhu a u okruhu č. 1 přesný pramen. Min. věk soutěžících 15 let. Dobře zabalit! Uzávěrka soutěže je 19.2.84, posílejte na adresu SFK SSM při PF, Jeronýmova 10, 370 01 České Budějovice.

Pozn.: příspěvky do Šulétu posílejte do 29.2.84 na adresu: Petr Konupčík, ODPM, Vyhlídka 1, 767 01 Šumperk. Soutěží je tedy dost, teď jde jenom o kvalitní příspěvky do nich. Ať se vám daří!

IVO ŽELEZNÝ: „VŠUDE JE O SF ZÁJEM,
JEN U NÁS NE“

d o k o n č e n í
r o z h o v o r u

PK: Už brzy má vyjít antologie Návrat na planetu Zemi, kterou jsi redigoval. V čem je jiná než letošní obě mladofrontovní a jak bys ji charakterizoval?

IŽ: Je to „výkladní skříň“, každý autor v ní má pouze jednu povídku. Což byl pochopitelně problém vybrat, protože jsou autoři, kteří mají dobrých věcí několik. Je rozdělena do několika oddílů: Pozemšťané, Ratio ex machina, Čas je zrádná past, Vynálezy a vynálezci a Mimoszemšťané. Nebylo lehké rovnocenně obsadit všechny oddíly - jak známo, nejfrekventovanější téma SF je setkání s mimoszemšťany. O tom píše skoro

každý. Kniha by měla být jiná také v kvalitě - vzhledem k tomu, že jsem těch zhruba 1150 stran strojopisu vybíral z třiceti tisíc, by to mohlo být dobré. Je zde také víc autorů. Jsou zde úmyslně věci zcela rozdílné délky - od pár řádků po 130 stran. Mělo by tam být dost dobrodružství a humoru. Celkově je knížka laděna „konzervativně“, bez formálních výbojů, žádná nová vlna. Většinou jde o klasicky napsané povídky s dobrou pointou. Předpokládaný náklad je 80 000, takže bylo nutné vybírat to, co by zaujalo 80 000 čtenářů.

PK: Jak se vlastně určuje náklad knih?

IŽ: Stanoví jej především knihkupci. Když si některé knihy objednájí řekněme 1000 kusů, dostanou ji maximálně 1500 - když nakladatel usoudí, že se to prodá - ale určitě ne víc. Nakladatel knížku samozřejmě chce a musí prodat. Čili hodnota knihy zde nehraje takovou roli. Jiná věc jsou knihy, vydávané v klubech (Klub čtenářů Odeonu, Kamarád ap.), kde je odběr určité knihy podmíněn odběrem jiné, případně je tu lákavá prémie. Knihkupci si v tomhle případě objednájí na fingovaná jména co nejvíce titulů (Páral, Nesvadba), protože díky tomu získají ještě jiný atraktivní titul. A domnívají se - dost důvodně - že tyto knihy, byť pomaleji, prodají. Získají knižní prémii a tahle kniha se pak roky válí na pultech. Tak se stává, že náklad některé knížky vyletí až na astronomických 140 000, což jistě znamená obrovskou spotřebu papíru. Jelikož je ale tato poptávka vyvolaná uměle, jde o spotřebu zbytečnou: na tomto papíře mohly vyjít mnohem lepší knížky. Proto se nyní nakladatelství snaží kontrolovat knihkupce, zda opravdu existují abonenti, a přejímají praxi odeonského KČ, kde si objednatelé musí knížku vyzvednout osobně nebo ji dostávají poštou. Jiný případ limitování nákladu je u západních autorů, když nejsou peníze na autorizaci. Podle mého názoru je i v tomto případě lepší vydat témuž autorovi tři knížky v menších nákladech, než jednu ve vysokém.

PK: Co je třeba k tomu, aby mladý autor začal publikovat SF?

IŽ: Pomineme-li takové drobnosti, jako je schopnost aspoň trochu psát a mít nějaký nápad, je základem všeho vědět, kam povídku poslat. Jestliže pošlu své dílo do novin, které nikdy žádnou SF povídku neotiskly, bylo by bláhové se domnívat, že já budu ten první. Je třeba si vytipovat časopisy, které tisknou napínavé, detektivní nebo humorné povídky a poslat to tam. Je nutné dodržet maximální rozsah povídky, který časopis přijme (obvykle do 7 - 10 stran). Je to otrava, ale nejlepší je vzít si přímo novinový text a překlepnout jej na papír. Druhou nezbytnou podmínkou je vnější úprava písemných prací, tj. šedesát úderů na řádku, 30 řádek na stránku, psát po jedné straně, posílat vždy originál, nebo alespoň kvalitní xeroxovou kopii. V jednotlivých nakladatelstvích lze SF nabízet především tehdy, tiskne-li sborníky mladých autorů (kraje, hlavně Ostrava), pak uspějí i delší věci. - Jediná skutečná šance, o které vím, je poslat to buď mně, panu Kantorovi do Mladé fronty nebo paní Krubnerové do Albatrosu, aby měl člověk záruku aspoň jakéhos takéhos slušného zacházení. Další možnost: napsat aspoň 180 stran rukopisu - román, dvě novely nebo sbírku krásných povídek (platí pro vázané knížky). Já osobně propaguju způsob najít časopis, kde vycházejí povídky určitého rozsahu, poslat jich tam pět, oni si třeba jednu vyberou, ke zbylým čtyřem přibalit další a pošlu to dál. Pozor! Vést si evidenci, co kam posílám - mohl bych se opakovat.

PK: Jakou SF povídku ty osobně preferuješ?

IŽ: To je jednoduché - nápaditou. Kvalitní zpracování je samozřejmost. I staré nápady lze zpracovat novým způsobem, kdy lze zpronevěru patentu odpustit. Dobrá povídka musí mít tzv. všech pět P, což je něco, co se nedá naučit. Kromě kvalitního nápadu by neměla chybět trocha humorné nadšázky, tedy něco poměrně běžného v americké tvorbě; u nás je to horší, křečovitější. Mělo by to mít hezké rozuzlení... Spíš dávám přednost povídkám nepřiliš bombastickým. Jako Brown a Tenn - ti mají řadu povídek, které stojí za zamyšlení, byť

jsou psány na americkou notu, tj. děj se žene o překot kupředu. Jejich hrdinové se chovají nesmírně přirozeně a čtenář si pod nimi bez potíží představí konkrétní lidský typ - jsou to prostě postavy odpozorované ze skutečnosti. Což v SF naprosto není samozřejmost, zde se preferují víceméně zjednodušené typy. I takoví autoři jako Clarke, kteří dřív psali na nádherné jazykové úrovni, mají své nové knihy stále plošší a přeplněné vědeckou hantýrkou. Přitom už třeba Čapek uměl výborně odposlouchat jazyk.

PK: Když jsme u Čapka, které autory SF máš nejradši?

IŽ: Kromě něj se mi velice líbil Ludvík Souček, k němuž jsem sice měl veliké výhrady, ale ty se spíš týkaly redaktorů jeho knížek - měli jej ukočírovat, leccos mu vyškrtat a leccos ověřit. Dál se mi z našich líbí Jaroslav Veis, hlavně jeho první knížka a Škeble z Pandořiny skříňky. Z cizích velice Lem, proto jsem ho vydával, v některých věcech nesmírně bratři Strugačtí, kromě nejstarších, své době poplatných věci. Ale třeba jejich „Les“, který zanedlouho vyjde, nebo titul s pravděpodobným názvem „Pondělí už od soboty“, kterou Lidové nakladatelství vydá v roce 1984 jsou moc pěkné. Z cizích se mi líbí spíš jednotlivé knihy než autoři: Merlův Malevil, kvůli jazyku a kvůli románové stavbě, nesmírně Karin Boyeová a její Kallocaín, jedna z mých nejoblíbenějších knížek vůbec. Ze stejných důvodů Znamení psa od Hougryna, dále Brown a Tenn, kteří jako jedni z mála píší dokonalé povídky. Velice se mi líbí Asimov, ne ovšem všech jeho 250 knížek, z nepřeložených Heinleinův Cizinec v cizí zemi.

PK: Jak si představuješ českou SF?

IŽ: Hlavně bych si přál, aby měla hodně autorů. Aby jí psalo třeba sto lidí a každý z nich byl úplně jiný - jeden by psal třeba SF detektivky, jiný třeba vtipné povídky, další tlusté romány - aby bylo prostě co číst. A aby to byly dobré věci, schopné překladu do světa. Zatím tomu tak nebylo.

PK: Děkuji za rozhovor.

Miloš KRATOCHVÍL: Pavilón J; Středocheské nakladatelství a knihkupectví 1983; il. Stanislav Duda; náklad 9000 výtisků.

Takových knížek, jako je tahle Kratochvílova prvotina, by mělo vycházet dvacet- třicet ročně jako brožurky; měly by mít kratičké výrobní lhůty a na nákladu by snad ani tolik nezáleželo - hlavně že by byly tady a že by konfrontovaly názory svých autorů.

Kratochvílova knížka zaráží především svou aktuálností, naprostá většina povídek v ní obsažených totiž pojednává o raketách. Co válka? Bude? Nebude? Čtenáři tuhle knížku ve dnech, kdy se po celé Evropě rozmisťuje kdeco schopné je sprovodit ze světa, vezmou určitě jinak než před takovými pěti, šesti lety. Pozor, není to depresivní elixír, chraň bůh! Jsou to prostě hezké a nápadité povídky, které dobře reprezentují svého autora a naši SF scénu obohacují zase o jednu nezaměnitelnou tvář. Vezměme si třeba povídku *Velký třesk*: diskuse lehce agresivního otce a zvědavého synka o nesmyslnosti zbrojení je přerávána ve chvíli, kdy „dům naplnilo světlo všech světél, jako by si na lavičku na dvorku přišlo sednout unavené polední slunce. Cihlové stěny i lidé se rozsvítili světlem absolutního poznání...“ (str. 76) Druhá část povídky se odehrává v daleké budoucnosti, sice mezi podobným otcem a synem. Točí se kolem problematiky Sluneční soustavy - syn si ne a ne zapamatovat názvy osmi malých planet, které leží mezi Venuší a Marsem. I když to celé možná chtělo ještě trošičku dotáhnout, jde bezpochyby o humánní a jasnou myšlenku. V titulním *Pavilónu J* vstupuje Jim Jefferson, vynálezce bomby XZ 2001 do jakéhosi nebe, do městečka vynálezců, kde jsou slavné osoby ubytovány v pavilónech podle své důležitosti. Namyšlený Jefferson je nepříjemně překvapen, když je ubytován v posledním, nejhorším Pavilónu J, kde bydlí spolu s Kainem, Guillottinem a podobnými. Výborné dialogy povídky hovoří jasně: bomby a zbrojení nemají smysl, i ty nejjednodušší vynálezy, jako je postel

či kolíček na prádlo jsou významnější. Další dobrý nápad je rozveden v povídce *Válka do paměti*: v daleké budoucnosti, kdy už je v celém světě mír, jsou lidem uměle (a velice věrohodně) simulovány hrůzy války, aby se neukolébali, aby nezapomněli. Devastací přírody se zabývá *Léto*, situované opět do daleké budoucnosti, kdy pro hustou smogovou clonu v atmosféře bude léto trvat pouze několik málo draze zaplacených dní. Absurdní radost „lidí na dovolené“ z dvou dnů chabého slunečního svitu je málem děsivá, stejně jako hororový konec povídky *Stroj času*, dle které je takovým strojem rakev: „Zůstali byste stát, čas by tekl kolem vás a vy tedy, aniž byste někam jel, byste vlastně cestoval časem do minulosti.“ (str. 52). Ve světle velmi kvalitních povídek prvních dvou částí knihy (*Hnízdo*, *V ráji č. 2*, *Víš, kdo jsem já, ty hloupý kedu?*), z nichž mnohé vyšly již dříve, se jeví dvě nejrozsáhlejší práce z třetí části, *Tot-Amor* a *Pozůstali po Amorovi*, jakási antiutopie ve stylu Huxleyho, poněkud slabší. Domnívám se, že Kratochvílova síla je v krátkých povídkách, kvalitně pointujících nosný nápad, než v novelách, byť obsahují celkem zajímavé prvky (ale pouze prvky).

O Kratochvílově knížce je tedy nutno mluvit celkem pochvalně. Je překvapivě vyzrálá a obsahuje dost silných povídek. Navíc je, jak už jsem řekl, velice společensky angažovaná a aktuální. Je třeba zopakovat: takové knížky by měly vycházet v mnohem větším množství než dosud, dostatečně operativně a levně. A jsme zase u toho požadavku paperbackové edice. Pouze ta by systematicky přinášela podobné publikace, jichž je třeba jako soli: minimálně proto, že skvěle plní funkci podhoubí.

PK

Světová literatura č. 5/83 přinesla medailon jednoho z nejzajímavějších autorů žánru (popravdě řečeno, kolika autorům SF tento přívlástek PO PRÁVU náleží, že?) Freda POHLA. Jako obvykle věcné průvodní slovo Jiřího Sirotky uvozuje tři klenůtky - povídky *Sněžní muži*, *Nenávist* a *Past na rychlost*. I z hlediska SF nutno konstatovat, že loňský ročník *Světovky* se povedl, jak už dlouho ne.

Ivan Kmínek : MUŽ, KTERÝ SE OPOŽĎOVAL

Tyto truchlivé řádky nechť jsou poučením každému, kdo se příliš intenzívně oddává svému koníčku. Odhodte tedy na chvíli kladívka, kutilové, vy, zahrádkáři, odložte rýče a poslouchajte.

Můj přítel Jonathan W. byl muž nejen bohatý, ale bezesporu i všestranně schopný. Té milé směsi ostýchavosti a průbojnosti, inteligence a naivity, kterou v něm namíchala uměřená moderní výchova, prostě nikdo neodolal. V době, kdy jsem ho poznal, jsem na to sám byl dost bídně a on se vlastně stal mým vzorem. „Vidiš, chlapče,“ říkal jsem si, omámen samozřejmostí jeho úspěchů, „takhle se na to musí! Zde vidiš toho, jenž se po zuby ozbrojen směje.“ Kdo by si byl tenkrát pomyslel...

Všechno začalo docela nevinně: Jonathan vášnivě rád fotografoval. Bylo pro něj věci cti, aby z každé u d á l o s t i, počínaje víkendovým výletem a konče korunovací královny, vytěžil aspoň pár snímků. Nic zvláštního, řeknete si. Jenže jak jeho mladistvý život košatěl, u d á l o s t í přibývalo. Abiturientské večírky, pikniky, narozeniny, jmeniny a křtiny, pivní potlachy, umělecké seance, vernisáže, sentimentální táboráky, pánské jízdy, snídaně v trávě, svatební cesty a plavby na pronajatých parnicích, a to vše alespoň v deseti kopiích, protože všichni ti m i l í o t r a v o v é chtějí přece také mít upomínku. Člověk s nedostatkem elánu by za chvíli ten příval objednávek zarazil. Ne tak Jonathan. Bohužel... Našel si nenáročný flek, kde měl k dispozici temnou komoru, a celé dny se máchal ve fotografických dryácích, až měl ruce vyčiněné jako pergamen... Ale to bylo ještě vše v pořádku. Banální úraz, zvaný hobby.

Obavy jsem začal mít až v době, kdy jsem se sám zhusta účastnil všech těch nádherných a k c í, a sledoval Jonathana při práci. Místo, aby zůstal ve středu u d á l o s t í, čím dál častěji jako fotograf pozoroval ten životní rej očima o b j e k t i v u. Čím dál častěji se zastavoval a ze své zmrtvělé pozice ochutnával fotogeničnost situace. Každou chvilku peskoval své přátele, že mu kazí kompozici a rozsazoval je a nasvěcoval je, jakoby snímek byl důležitější, než akce sama. A já tušil, že ty prostinké technické rituály, které bral tak vážně, působí divnou proměnu jeho duše.

Těžko říci, kdy byla překročena míra. Víم jenom, že a k c í, kde bylo třeba jeho služeb, bylo čím dál více a on ve své dobrotě a neopatrnosti podlehl. Fotografování se mu ne a ne přejít. Všechny scény života už začal posuzovat jenom jako zdroj záběrů. A protože musel trávit obrovské množství času prohlížením hotových snímků, jeho duchapřítomnost se nenápadně začala o p o ž ě v a t. Přestal stačit našemu tempu...

Jonathanově ženě se ta posedlost pochopitelně notně zajídala. Téměř plačky mě prosila, abych mu domluvil. A taky abych ho tak trochu vyšetřil. Bůh je mi svědkem, že jsem se o to pokusil... Zde je Jonathanova obřanná filozofie:

„Už nechci přítomnost, rozumíš? Mám jí plné zuby...“ Měl hlas unaveného dandyho. „Vždycky jsem toužil po poezii, abys věděl. Jenže o n i mě naučili být příliš prohnáný a zkušený a obyčejný, než abych viděl zvláštno v přítomnosti... A tu jsem náhle zjistil, že jí mohu utéct. Objevil jsem svůj soukromý s t r o j č a s u pro únik do fantazie.“ Pyšně se rozhlédl a láskyplně pohládl oblý hřbet leštičky. „Ne, chlapče, nic mi neříkej. Víم, co máš na jazyku: že je ti ze mě špatně. Že žiju ve vzpomínkách jako melancholická stará děvka. Jenže účel světí prostředky. Já utíkám tak, jak dovedu, chápeš? Ostatně vždyť jsem pořád ještě ten dobrý brach, co jsi ho znával a co nezkazí žádnou legraci. Jen žiju o pár dní pozadu. No a? Co je to proti věčnosti?“

Prohrábnul nebetyčné štosity pozitivů, šustících jako uschlé listí: „Žiju tady mezi nimi a je mi dobře. Každý okamžik, který jsem si odbyl a odflákl v přítomnosti, se mi tu vrací v krystalické podobě. Bez nudy a hysterie, čekání a spěchu. Hladký a sladký jako báseň. Medituju si tady a

konečně je ze mě snílek."

Už jsem toho v životě slyšel mnoho. Deset let jsem dělal podnikového psychologa v jedné rozkládající se firmě a domníval jsem se, že už jsem potkal všechny myslitelné typy cvoků... Teď jsem však měl pocit, že stojím před zcela novou kategorií šílenství.

Radil jsem se se známými odborníky.

"Věc je jasná," řekl první, rodem drzý posměváček. "Je to pouhý pozér. V poslední době patří k dobrému tónu být alespoň trochu blázen. Ponory do nitra se staly lidovým sportem, protože tam venku nic není. Jonathan se prostě bojí, by nebyl v podezření z naprosté normality."

"Věc je jasná," řekl druhý, rodem lyrický optimista. "Je to šťastlivec. Jeho život je tak skvostný, že se ho nemůže nabažit. Závidím mu."

"Věc je jasná," řekl třetí, rodem zasmušilý vizionář. "Žijeme ve strážidelném věku dokumentace. Člověk přestal být odkázaný jen na své přirozené zdroje myšlenek. Vymyslel si umělé vzpomínky. Zdvojovače skutečnosti. Zesilovače psychična. A jaké je to všechno svinstvo, vidíš na tom svém Jonathanovi. Je slabě tím, že věří podrazům civilizace."

... zajímá vás to ještě? Bezpochyby nikoliv. Ostatně Jonathanovi to nepomohlo ani za mák.

Plynula léta a já jsem Jonathana na dlouho ztratil z očí. Jen občas mi známí přinesli zprávu, že jeho zpoždění vzrůstá. Fotografií přibývá a je už zcela nad jeho síly je všechny včas zpracovat. "Přátelé," říká prý s neutuchajícím nadšením, "nejkrásnější jsou bezpochyby záběry staré nekolic měsíců. Už z nich vyvanul syrový a sprostý dech přítomnosti a přitom ještě stále neztrácíte nit souvislosti. Pojdte, zavzpomínáme si nad nimi..."

Podle kusých informací, které se ke mně donesly, se potom jeho choroba začala rychle zhoršovat. Rozvedl se. Odvrátila se od něj i značná část přátel. Prostě ho nechali za sebou, protože oni si ztrátu rychlosti nemohli dovolit. A k cí, na něž byl Jonathan zván, valem ubývalo, ale jemu už to, jak se zdá, nevadilo. Prohlašoval, že bude mít alespoň víc času na totální introspekci nového typu, kterou objevil. Jeho ctižádostí se stalo zmapovat fotografickou metodou co nejúplněji svůj život a pohlednout na něj z dostatečného odstupu, daného narůstajícím zpožděním. "Přátelé," vykřikoval, "dejte si pozor na tu mrchu přítomnost. A pojdte se mnou. Tady, v minulou, je klid, jenž vás zachrání." Prý už téměř nevychází z bytu.

Asi před deseti lety jsem se ho odhodlal navštívit. Vypadal velmi zanedbaně, ale jinak spokojeně. Seděl nad nepřehlednými závějeji fotografií a cosi si broukal. Jak se ukázalo, v bytě měl instalován složitý systém fotografických přístrojů, řízený mikropočítačem. Aparáty téměř nepřetržitě cvakaly závěrkami a Jonathan mi vysvětloval prapodivná pravidla, kterými jsou automaticky vybírány nejvhodnější záběry. Příliš jsem ho neposlouchal. Nějak jsem se necítil ve své kůži... Celou jednu rozlehlou místnost tvořil nestvůrně komplikovaný archiv hotových snímků, rovněž řízený počítačem. Tam Jonathan trávil většinu času.

Mnoho pozornosti mi vlastně nevěnoval. Byl hrozně roztržitý. Ani jsem se mu příliš nedivil. Instinktivně jsem cítil, že to jeho balancování mezi konejšivým minulým a zlým přítomným musí být čím dál náročnější. Svým odzbrojujícím úsměvem, který ještě naštěstí zůstal tady, v současnosti, mě donutil, abych si s ním prohlédl alespoň pár set nejnovějších obrázků. Věru nic zábavného: jen nekonečné série záběrů Jonathana v archivu či laboratoři. V jednu chvíli mi náhodou padl zrak na rub jedné z fotografií, kam počítač tiskl své datování: Jonathanovo zpoždění dosáhlo dvou let... Bylo mi z toho mdlo.

Hlavou mi bleskla myšlenka, jak by ho ještě bylo možné zachránit: snad kdyby počítač popohnal laboratoř, aby rychleji zpracovávala exponované negativy... snad by nás ještě dohnal... Jenže při pohledu na jásajícího

